EXHIBENS
SINGULARES OBSERVATIONES
DE

PLICA POLONICA

QVAM
DEO PROPITIO
IN ACADEMIA FRIDERICIANA
EX
CONSENSV GRATIOSISSIMAE FACVLTATIS MEDICAE
PRAESIDE

DN. GEORGIO FRIDERICO STABEL

MED. DOCT. ET PRACTICO CELEBERRIMO
PATRONO AC PRÆCEPTORE SVMMOPERE COLENDO
Placido philiatrorum examini ſubmittet
RESPONSVRVS

STEPHANVS MACKIVS

LVGDVN. GALLVS
Ad diem *Octobr. A. O. R. MDCCXXIV.*
H. L. Q. C.

HALAE MAGDEBURGICAE,
Typis IOH. CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

SERENISSIMO AC CELSISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO
FRIDERICO AVGVSTO
REGIO POLONIAE
PRINCIPI
ELECTORATVSQVE SAXONICI
HAEREDI

DVCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM, ANGARIAE AC WESTPHALIAE, LANDGRAVIO THVRINGIAE, MARCHIONI MISNIAE ET VTRIVSQVE LVSATIAE, PRINCIPI COMITI HENNEBERGAE, BVRGGRAVIO MAGDEBVRGI, COMITI MARCHIAE, RAVENSBERGAE, BARBY, DYNASTAE RAVENSTEINII
ET RELIQVA.

PRINCIPI AC DOMINO

SVO

CLEMENTISSIMO

CVM
HVMILLIMA SVBIECTIONE
SALVTEM

SERENISSIME PRINCEPS DOMINE CLEMENTISSIME

QVos Summum Numen in orbe terrarum ſui Vicarios conſtituit, eos, qualescunque fuerint, ſumma poſt illud pietate, ſummaque reverentia colere, ſanctiſſima lege jube-

mur. In TVI autem venerationem SERENISSIME PRINCEPS, vel hujus mandati immemor rapitur quivis, cui tam felici eſſe contingit; ut præter auguſtiſſimum vultum, celſiſſimas animi dotes coram contemplari liceat. SERENISSIMVM nomen TVVM leviſſimis hiſce pagellis præfigere prorſus erubeſcerem; niſi maxima clementia TVA, qua in omnium litterarum, & præcipue artis medicæ cultores, ferris, mihi explorata eſſet. Animum mihi porro addit, quod cum aditum ad SERENITATEM TVAM

haud

haud ita pridem clementiſſime mihi dares, in gratia TVA præſidium rerum mearum, fortunæque aſylum futurum eſſe gratioſiſſima voce asſerebas. Accipe ergo SERENISSIME PRINCEPS clementia TIBI ſolita ſpecimen ſtudiorum meorum primum, quod in ſubmiſiſſimi ac devotisſimi animi monumentum, cumque eo me totum, offero atque conſecro. Ego interim Supremo Numini ardentisſimis precibus ſupplicare nunquam deſinam, ut CELSITVDINEM TVAM, cum univerſa DOMO SERENISSIMA, in totius Saxoniæ ſalutem, in ſtatu floren-

rentiſſimo conſervet & quam diutiſſime ſupereſſe velit: id quod ſubmiſſiſſima mente & devotiſſimo affectu vovet

SERENISSIME PRINCEPS

DOMINE CLEMENTISSIME

SERENITATIS TVAE

Dabam Halæ Calend.
Octob. MDCCXXIV.

Subjectiſſimus ſervus

STEPHANVS MACKIVS.

DISSERTATIO MEDICA
EXHIBENS
SINGULARES OBSERVATIONES
DE
PLICA POLONICA

PROOEMIUM.

PErnicioſiſſima & generi humano maxime infenſa tria hæc morborum genera jure vocari poſſunt, quæ mediante contagio ex aliis mundi partibus in Europam ſive transferuntur, ſive translata fuerunt & contagio propagantur; quippe quæ nocendi vi, ſive virulentia, reliquos fere omnes morbos, quibus corpora noſtra affliguntur, ſine dubio longe ſuperant. Ex his primum eſt hoc mali genus, quod peſtilentiæ veræ nomine venit, & quod ex Oriente, maxime Ægypto, Barbaria, Syria, Græcia, Valachia & hiſce vicinis locis, ubi veluti domeſticum ac fere perpetuum eſt, conſenſu omnium fere Medicorum modernorum, unice per contagium in Eu-

 ropam

ropam transfertur, dum miasma hoc virulentum hominibus aut rebus etiam aliis, quæ propter mollitiem ac pororum copiam ad recipiendum ac retinendum illud aptæ ſunt, ibidem communicatur & ad noſtras oras cum hiſce defertur, ubi ſæpius brevi tempore venenum hoc ſubtiliſſimum penetrantiſſimum, non tantum ex uno ſubjecto in aliud, ſed etiam ex uno loco in alium, ex una regione in aliam, migrat ac propagatur, atque tum nonnunquam, divina ſic concedente juſtitia, populoſiſſimas quoque urbes celerrime funeribus exhaurit, usque dum tandem ſerpendo elangueſcat & affligere deſinat. Alterum valetudini ac vitæ humanæ ſumme adverſum atque moleſtiſſimum malum eſt Neapolitanum, quod alias lues vocatur venerea. Hocce quod fuerit advectum primum ex Indiis occidentalibus per infectum Chriſtophori Columbi exercitum in Europam, & quidem primum in Hiſpaniam, poſtea vero in Italiam, & inde per Galliam, Germaniam cæterasque Europæ partes propagatum, nec ulli forte jam eſt ignotum; quam crudeliter vero venenum hoc venereum miſeros homines, quorum corpora intrat, excruciet, quam peſſimos atque periculoſos ſæpius hoc effectus ſive operationes præſtet, quando cum variis corporis humani ſuccis commiſcetur, quam diverſimode, quam frequenter, ſontes æque ac inſontes, palam non tantum, ſed etiam clanculum, ſub ſpecie aliorum morborum, virus hocce affligat, prudentes & attenti Medici optime norunt; ita ut clandeſtina generis humani peſtis, jure lues hæc vocari etiam poſſit. Idem enim, quamvis tardius ac mora, quam quod prius malum celerrime præſtat, dum continuo hoc durat, ſucceſſive magis magisque propagatur, & nusquam locorum ceſſat. Tertium quod hiſce accedit eſt malum illud Polonicum, quod

com-

communi nomine plica nominatur Polonica. Hocce iti-dem prius quidem in Podoliam, poſtea vero in reliquam Poloniam, eſt nunc quoque in alias vicinas regiones, præſertim in Hungariam atque in Sileſiam ſuperiorem, aliasque etiam oras, contagio eſt delatum atque propagatum. Cum itaque inquinamentum hoc contagioſum diverſimode corpora humana intret, variis ejusdem humoribus immiſceatur, tam pernicioſos atque funeſtos ſæpius in variis præſtet effectus & tam longe lateque jam virus ſuum diffundat, praeterea palam non tantum, ſed etiam clanculum, ſub larva aliorum morborum vim ſuam exerceat, uti per plures annos ibidem locorum *Experient. Dn. Præſes* ſedula obſervatione annotavit, & denique etiam indoles ipſius & effectus inde reſultantes haud accurate explorati neque ſatis cogniti ſint; non inutilem ſane nos ſuſcepturos eſſe laborem confidimus, ſi hujus mali naturam & cauſas examinaverimus, methodumque ac media indicaverimus, quibus hoc ipſum non tantum cognoſci, ab aliisque morbis diſtingui, ſed etiam, qua ratione tuto ac prudenter tractari, imo feliciter exſtirpari poſſit. Quoniam itaque de re ardua generique humano maxime utili nobis agendum eſt, ante omnia Deum T. O. M. ardentibus invocamus precibus, ut hoc in labore mentem noſtram in omnem veritatem dirigat, cujus ipſe unicus fons eſt & auctor.

OBSERVATIO I.

PEr Plicam Polonicam, quæ Polonis Koltun ſive Koltek, aliis etiam Gosc,

Germanis autem Wichtel-Zopff, ſive Weichſel-Zopff audit, id mali genus intelligimus, in quo, poſt ſpecificum quoddam inquinamentum contagioſum, corporibus humanis diverſimode communicatum, non tantum fluidæ & ſolidæ partes, plus vel minus, graviter læduntur aut corrumpuntur, ſed etiam functiones œconomiæ humanæ vario modo turbantur, ſpeciatim vero ſimul crines hocce conſpurcati, in cirros & funiculos, diverſæ figuræ ac longitudinis, conglutinantur & concreſcunt.

Diſtinguendum itaque probe hoc malum eſt ab aliis complicationibus pilorum, quæ nonnunquam à cauſſis quibusdam oriuntur externis, præſertim à neglecta pectinatione, ab immediata applicatione inviſcantium &c. quippe, quas nulli alii effectus, ſive pernicioſi, ſive etiam ſalutares, adeo notabiles ſequuntur. Diſtingui etiam probe debet ab aliis morbis, quibus cum nonnunquam convenientiam aliquam ratione indolis ac ſymptomatum habet, v. g. à ſcorbuto, à cachexia, à lue venerea, à

tinea

tinea capitis &c. uti poſtea indicabimus, quoniam ab illis non tantum ratione cauſſarum, ſed etiam ratione invaſionis, indolis, effectuum primariorum, ſive ſymptomatum, & ſecundariorum, nec non ratione methodi medendi, multum diſtat. Præterea in eo etiam ab aliis differt malis, dum in Polonia hocce eſt endemium, ubi nempe plurimi non tantum eodem affliguntur, ſed ubicontinuo etiam per aliquot jam ſecula illud graſſatur, reliquis vero in regionibus unum vel alterum tantum ſucceſſu temporis corripuit.

OBSERVATIO II.

MAlum hoc ſpeciale chronicum, ex Indiis orientalibus per Tartaros, qui in Poloniam irruperunt, in hanc regionem circa annum CIↃ CC LXXXVII. contagio fuit translatum.

UNanimiter veteres, qui de malo hoc ſcripſerunt, illud confirmant, quamvis de tempore diverſas foveant ſententias, *Vid.* JOACHIM. PASTORIUS *in Floro Polon.* & EBERH. GOCKELIUS *in Gallic. Medic. pract. &c.* Adeoque minus audiendi ſunt iſti, qui originem hujus mali a cauſſis domeſticis derivant & ab antiquiſſimis jam temporibus morbum hunc in regione iſta notum fuiſſe ſtatuunt, multo minus attendenda eſt fabula JOH. PRÆTORII, quæ in *nova mundi deſcriptione* recenſetur, de

ſpectro plicato, quod ad Jacobum IV. Scotiæ Regem in templo acceſſerit &c. quippe qui plures tales pro veris memoravit hiſtoriis.

OBSERVATIO III.

MAlum hocce unice nunc propagatur per inquinamentum quoddam ſpecificum contagioſum, quod jamjam aliis corporibus communicatur, (1) dum hocce corpuſculis tenellis in utero matris, hoc malo afflictæ, mediante ſucco nutritio quaſi implantatur; (2) dum alii immediate hoc inficiuntur, quando nempe quidam proxime cubilibus, miasmate tali conſpurcatis, corpus, inprimis caput, ſuperimponit, vel quando alii in eodem lecto proximius cum plicato tali dormiunt, vel quando alii etiam caput cum pileo aut mitra tali tegunt, ſub qua hoſpes ejusmodi ſuum habuit hoſpitium.

MUltos non tantum infantes cum talibus funiculis, ſive plicis, ex utero prodiiſſe, ſed quam multos etiam, dicto modo per illud inquinamentum infectos, & præter omnem aliam datam cauſſam hoc malo correptos fuiſſe, *Experient. Dn. Præſes* ſedula & firma experientia edoctus confirmat. Præterea vero communi ſuffragio incolarum hujus regionis veritas ſententiæ noſtræ corroborari poteſt, quippe qui malum hoc contagio, & quidem dicta ratione propagari, omnes quidem concedunt, diverſæ autem hujus inquinamenti operationis cauſſas aut ignorant, aut fingunt.

OBSERVATIO IV.

RElīquæ cauſſæ, quæ à variis aliis, præſertim Medicis, accuſantur, ad generationem hujus mali in Europa nihil, ſive mediate, ſive immediate, contribuunt, ſed tantum in infectis ad diverſimodam effectuum modificationem, uti poſtea examinabimus, faciunt.

QUicunque enim hiſce in locis accurate propagationem hujus mali obſervabit, facile cognoſcere poterit. (I) Quod malum hocce ſine diſcrimine adoriatur homines

mines cujuscunque ætatis, ſexus, ac conſtitutionis, morbidos non tantum, ſed etiam ſanos, in quibus omnes functiones naturaliter, ac legitime perficiuntur; quod tamen fieri non deberet, ſi diſpoſitio quædam morbida certa, ſive cauſſæ illæ internæ, à quibus alias morbi huius origo derivari ſolet, ad geneſin hujus mali quocunque modo facerent. (2) Quod in locis nonnunquam ſalubribus, quæ optima gaudent aëris temperie, uti v. g. Bilicium in ſuperiori Sileſia, tam multi, imo forte plures, hoc malo corripiantur, quam in aliis inſalubribus, humidis, ulidis, non procul inde diſſitis; adeoque vana etiam eſt hæc cauſſa, quando vitium quoddam aëris accuſatur. Neque miasma hoc mediante aërc ex uno ſubjecto in aliud, uti in peſte, transfertur; tantæ enim non eſt ſubtilitatis, ut exhalationes iſtæ per aërem longe lateque diſpergi poſſint, adeoque nemo etiam exempla talia proferre poterit, quibus alium, præter dictum communicandi modum, propagationis hujus inquinamenti, demonſtrabit, præterea multæ ſunt domus, in quibus plurimi hoc laborant malo, & reliqui non tantum illarum, ſed etiam proxime adjacentium domiciliorum incolæ, per longum tempus ſæpius manent, vel manſerunt ab eodem immunes. (3) Quod multi heluones, qui ſpiritus ardentes, aut alium potum ſpirituoſum largiter ſatis ingerunt, hoc malo quandoque quidem corripiantur, quandoque vero etiam multi illorum plane ab eodem liberi maneant. (4) Quod loca quædam ſint, in quibus incolæ ſolam ex flumine Viſtulæ bibunt aquam, quorum tamen nullus unquam plica laboravit; multa vero etiam dentur loca, in quibus homines, ibidem degentes, hanc aquam neque guſtarunt unquam, nihilominus tamen ſæpius hoc malo corripiantur; adeo-

que

que dictæ non tantum cauſſæ, ſed etiam reliqua populorum iſtorum diæta, effectus tales minime præſtant. (5) Quod contra omnem ſanam rationem, ſive animi pathemata, ſive nimius ſomnus, ſive nimiæ vigiliæ, ſive nimius corporis externus motus, ſive etiam incantationes, pro mediatis, aut immediatis hujus mali habeantur cauſis. Itaque merito concludimus, quod neque ulla dictarum cauſſarum per ſe immediate, neque omnes, aut plurimæ collectim ſumtæ, ad producendum hoc mali genus hiſce, & aliis Europæ in locis quicquam conferant, ſed quod unice jam in iiſdem per contagium hoc propagetur.

OBSERVATIO V.

CUjus indolis ſpecificæ ſubtile hoc inquinamentum ſit, vix determinari quidem ita accurate poteſt; ex effectibus autem quibusdam, quos in corpore humano præſtat, concludere licet, quod ſalino-ſulphureæ acris ſit indolis.

OMnes enim fere illius effectus de indole hac teſtantur; hinc, quando cuti, quâ caput tegitur, communicatur, porrigo oritur, conſtrictio illius ſequitur, unde larga ſudoris glutinoſi tum ex hac fit promanatio: ad pericranium & ad alias capitis membranas delatum, ſpaſmodicam illarum inducit criſpaturam, unde dolores capitis, irregularisque per vaſa cerebri oritur humorum cir-

culatio, imo convulſiones nonnunquam accedunt, quando nimirum meninges occupat, & ſic in reliquis etiam ſenſibilibus membranaceis partibus, uti poſtea examinabimus. Præterea humores ſeroſo-lymphatici inde non tantum nimis viſcidi, ſed acriores etiam fiunt, cartilagines & oſſa eroduntur, friabilia & fragilia redduntur, imo quandoque conſumuntur &c.

OBSERVATIO VI.

CUm itaque tam diverſisſimi in corpore humano hujus inquinamenti ſint effectus, quos plurimi quidem admirantur, rationem vero illorum vix percipiunt, vel intelligunt; itaque ut diſtinctius illi proponantur & ſpeciatim ſinguli examinentur ſumme neceſſarium eſt.

CErte Medicus, qui differentiam hanc bene cognitam non habet, neque in diagnoſi, neque in prognoſi, quicquam certi ſcire ant ſtatuere poteſt; multo minus, quid hoc in malo agendum, vel omittendum, aut quibus remediis, quaque methodo medendi malo huic ſuccurendum ſit, percipere unquam valet.

OBSER-

OBSERVATIO VII.

DIfferunt itaque effectus hujus inquinamenti (1) ratione modi communicationis; alii enim obſervantur oriri effectus, quando immediate per contagium externum, alii, quando embryoni in utero materno hoc miasma communicatur.

SEdula profecto didicimus obſervatione, venenum hocce per hæreditatem infantibus communicatum, multos ſæpe per annos delituiſſe & ſine notabili noxa cum maſſa ſanguinea permixtum atque partibus illius gelatinoſis aut oleoſis involutum manſiſſe; inprimis quando diætam ac vitæ regimen juxta regulas, quæ ad conſervandam ſanitatem in genere proficuæ ſunt, prudenter, ac circumſpecte obſervarunt, adeoque in aliis vix ullos adeo notabiles, in aliis, non niſi poſt multos annos demum, pernicioſos effectus ſecutos fuiſſe novimus.

HISTORIA I.

SIc uxor Kobielæ cujusdam ruſtici viginti annorum, per totum vitæ tempus vix ullum morbum experta, robuſta ac ſana, ſine manifeſta quadam cauſa tandem dolore lancinante capitis, & artuum continuo per totum annum torquebatur, poſtea in faucibus ac naribus oriebantur ul-

cuſcula ſordida, manus vero & pedes occupabant nodi ac tubercula dura paſſim diſperſa. Implorabat hæc prius auxilium balneatoris hujus loci, qui remediis mercurialibus tam internis, quam externis, malum hocce exſtirpare conabatur; ſed fruſtra ac male: paucos enim intra dies narium non tantum oſſa ſquamoſa, ſed etiam uvula, corruptione putredinoſa ferme erant conſumta, reliquaque ſymptomata magis magisque augmentabantur, eaque propter meum poſtea implorabat auxilium. Examinavi tum reliquas circumſtantias, inquinamenti venerei ſuſcepti nulla aderat ſuſpicio, ex matre plicata fuerat nata, ſingulis fere noctibus ex capite ſudor manabat viſcidus, phantaſia quodammodo corrupta, & appetitus depravatus erat, ungues apparebant ſcabri &c. ideoque ſequentem adhibui methodum medendi. Primo ordinavi hoc decoctum incidens & laxans ſingulis diebus ad unciam cum dimidia ſumendum v. g. Recipe raſ. lign. gvajac. unc. duas, rad. ſarſapar. unc. ſem, hermodact. drach. I. liquor. nitri fixi uncicam I; ſpirit. vini rectif. uncias duas, infuſa per noctem leni exponantur digeſtioni, poſtea adde fol. ſenn. uncias duas. Vini gener. Menſ. ij Coqu. leni calore, atque tandem colentur. Huic junxi magneſiam albam ſingulis diebus veſperi ad ſcrupulum unum pro doſi ſumendam, poſtea adhibuimus præter decoctum aquoſum ex raſ. lign. ſaſſafr. rad. ſarſap. & lapath acut. compoſitum, ejusmodi pulveres: Recipe ſulph. antim. fix. (quod noſtra methodo cum aqua ſimpl. deſtill. præcipitatur) gr. ij, reguli antimonii medic. gr. vj, cinnab. gr. viij. m. f. Pulv. pro doſi, de hiſce alternis diebus veſperi doſin unam cum regimine diapnoico ſumebat. Externe vero utebamur hoc decocto v. g. Recipe herbæ lycopod. M. V. coq. in menſ. iij aquæ comm. colletur,

tur, cum quo calide bis vel ter per diem caput foveri juſſimus, partim etiam aquam viridem Hartm. quam Chirurgus ad conſolidanda ulcuſcula, adhibebat. Quo facto, brevi non tantum plica ſeſe explicavit, atque in ſat magnam longitudinem crevit, ſed ulcuſcula etiam conſolidata & nodi, tuberculaque diſparuerunt, ac reliqua tandem ſymptomata plenarie ceſſarunt, per pluresque annos jam bona gaudet valetudine.

Contra vero diverſi ut plurimum non ita diu poſt reſultant effectus, quando inquinamentum hocce alio modo corpori communicatur, uti poſtea videbimus.

OBSERVATIO VIII.

DIfferunt (2) effectus hujus inquinamenti ratione diverſitatis ſuccorum corporis humani, quibuscum commiſcetur.

PRimo enim virulentiam ſuam utplurimum illud manifeſtat, quando cum ſeroſo lymphaticis humoribus commiſcetur; unde tum illi non tantum magis magisque inviſcantur aut glutinoſi etiam fiunt, tardiusque ac difficulter per glandulas ac ductus alios, præſertim anguſtiores, transferuntur, atque facile poſtea in hiſce ſubſiſtunt, unde ſudores glutinoſi manifeſti, juncturarum moleſtiæ, varii nodi, multa tubercula in externo habitu corporis conſpicua inprimis derivanda, ſed acrimoniam etiam illi inde concipiunt, quæ quidem ratione gradus longe major tum

eſſe ſolet, quando in capite ſecretum jam hoc miasma, poſt turbatam hanc ſecretionem, iterum ad interiora rejurgitat, unde capitis dolores lancinantes, artuum cruciatus inſignes, pleuritides, hæmoptyſes, dyſenteriæ, unquium ſcabrities, oſſium fragilitas maxime deducenda.

HISTORIA II.

SIc notabilis fuit caſus, quem *Dn. Præſes* obſervavit in vico quodam Polono, qui vocatur Biala, Pharmacopœus nempe hujus loci ſanus ac ſobrie vivens praxin medicam paſſim in Polonia exercens, in cubiculis plicatorum incaute dormiens, hoc inquinamento inficiebatur, plicaque tum ſtatim in capite ſeſe explicavit, præterea vero nulla adeo manifeſta inde percepit incommoda propter deformitatem autem plicam iſtam ſtatim abſcindebat, varia ſimul purgantia aliaque pro ſanguine mundificando adhibuit medicamenta. Sed non ita multo poſt doloribus capitis, & artuum moleſtabatur graviſſimis, in manibus pedibus nodi ac tubercula, in reliqua vero corporis externa ſuperficie ulcuſcula oriebantur ſatis moleſta, deficiebat nutritio, vires conſumebantur, tandem oſſa etiam arrodebantur, ac fragilia evadebant. Hinc, cum aliquando ex lecto ſurgeret, oſſa tibiæ ac fibulæ per transverſum frangebantur, ita ut una harum extremitas ſupra alteram emineret, & alio tempore, dum cum manibus operam quandam levem ſuſcipere tentabat, os ſcapulæ magno cum ſtrepitu, ac ſi maxima vi eſſet ſuffractum, diſſiliebat. Varia quidem adhibuit auxilia medica æque ac chirurgica, ſed omnia fruſtra, usque dum mors calamitati huic finem fecit.

Deinde effectus iterum alios inquinamentum hoc præſtat, quando humoribꝰ ſalivalibus ſubtilibꝰ unitur, fermenteſcen-

tem-

temque tum aſſumit ſimul indolem, unde faucium non tantum muſculoſam ac glanduloſam partem, ſed oſſa etiam ſquamoſa brevi tempore erodit ſucceſſiveque conſumit, vid. Hiſt. 2. recenſita. Tandem ſanguini communicatum, diu quidem ſine notabili quodam damno, cum gelatinoſa illius parte commixtum per corporis compagem vaſculoſam transfertur, vid. Hiſt. I. nonnunquam vero & ſuccus iſte corruptionem aliquam inde nanciſcitur, unde nutritionis actus læditur, corpus decreſcit, unques decidunt nonnunquam etiam ſuccus iſte inde nimiam contrahit ſpiſſitudinem aut viſciditatem, unde ſtagnationes aut ſtaſes illius variis in partibus oriuntur, vel dum lentius tum per minora vaſcula transfertur, irregularis illius fit circularis motus, unde tum dolores capitis, apoplexiæ, aurium tinnitus, cæcitas &c. ſæpius ſequuntur.

OBSERVATIO IX.

Differunt (3) effectus hujus inquinamenti ratione diverſitatis partium humani corporis, quas adoritur.

De effectibus, quos præſtat in cute externa quæ ſuperficiem capitis tegit, nec non ipſis in crinibus, poſtea agemus, inpræſentiarum tantum de illis inprimis effectibus agendum erit, qui oriuntur, quando ſive poſt conceptum contagium, ſive poſt Secreti illius retroceſſionem, hoc ad interiora corporis devolvitur: Quamvis enim lege circulationis per omnes partes indiſcriminatim illud circumferatur

tur cum humoribus, modo tamen hanc, modo illam, præ altera citius ac magis agreditur, uude diverſiſſimi tum reſultant effectus. Pro illuſtranda ratione diverſorum illorum effectuum, quare nempe hoc fiat, non incongrue ſane hic citamus BAGLIVIUM noſtrum, qui eleganti ſane obſervatione in ſuo *de praxi Med. lib.1. p.97.* docuit, qua ratione venereum inquinamentum, propter certam quandam diſpoſitionem, hanc vel aliam partem magis affligat. Sic obſervamus etiam, quod noſtrum inquinamentum ad perioſtium, qnod cranium circumdat, delatum, ſpaſmodicam inferat illius conſtrictionem, unde dolores in hac parte oriuntur graviſſimi. Meninges irritando, cauſa fit convulſionum, quæ ſæpius, inprimis poſt retroceſſionem ſecreti jam hujus inquinamenti, oriuntur, nonnunquam & ſtaſis ſanguinis in hac parte criſpaturam hanc ſequitur, unde Phrenitidem tum oriri obſervamus,

HISTORIA III.

SIc Bilicii Fœmina XXXVI. anuorum ſanguinea, quæ per plures jam annos plicam in capite geſtaverat, ex perſuaſione vero aliorum illam abſciderat, prius quidem crudeliſſimis torquebatur capitis doloribus, tandem vero affligebatur periculoſa phrenitide, cum febre acuta ac ſumma mentis ab alienatione, ita ut deliria, cum furibunda audacia ſtipata, per aliquot dies ſine intermiſſione fere continuarent, cum reliquis ſymptomatibus. Adminiſtrabantur venæ ſectio prius quidem in brachio, poſtea vero etiam ſub lingua, ubi tum furor aliquantum quidem mitigabatur, non tamen penitus cum reliquis ſymptomatibus prius ceſſabat, usque dum plica ſucceſſive in capite ſeſe explicaverat, quo facto perfectam iterum ſanitatem recuperavit.

Mem-

Membranas haſce pariter ac reliqnas capitis irritando, ſpaſmodicamque criſpaturam illis inducendo, cauſa fit irregularis ſanguinis per vaſa cerebri motus, unde ſæpius furorem maniacum tum oriri obſervamus.

HISTORIA IV.

Sic itidem Bilicii Fœmina quædam quinquaginta annorum, plethorica, fortiſſimo corripiebatur furore maniaco, cum ſumma agrypnia; cui accedebant inſolentes convulſivi motus, inconſueta murmura, ac borborygmi in ventre, jungebantur blaſphemationes, præter naturale robur, aliaque ſtupenda ſymptomata, adeo ut omnes, qui triſte hoc ſpectaculum cernebant, firmiter crederent, eam a Diabolo eſſe obſeſſam, eoque in ſtatu fere per totum annum ſine intermiſſione permanebat. Varia quidem adhibita fuerunt remedia antimaniaca, ſed fruſtra; tandem vero utebantur decocto lycopodii, quocum frequenter caput ægrotæ lavabant amici, ubi intra octiduum plica in capite creſcere incipiebat, remittebat tum vis furoris, reliquorumque ſymptomatum, atque ſucceſſive penitus hæc ceſſabant, liberaque ab aliis etiam morbis multos per annos permanebat. Alia vice autem, cum plicam imprudenter abſcidiſſet, in capite & ſpina dorſi acutiſſimos patiebatur dolores, phantaſiaque valde erat depravata, ſtatim vero cum plica ſeſe explicaſſet, modo dicta etiam mala deſierunt.

HISTORIA V.

Pariter ibidem fœmina quadraginta annorum, magnam ſpiſſorum humorum in corpore copiam fovens, prius quidem in melancholiam incidebat gravem, quæ vero poſtea mutabatur in maniacum furorem, data fuerunt huic,

 inſti-

inſtituta larga venæ ſectione, varia antimaniaca, & uterina; furor vero cum reliquis Symptomatibus increvit. Poſtea ſuſpicio etiam oriebatur de ſuſcepto inquinamenti plicoſi contagio, unde antea nominatum decoctum calidum capiti frequenter applicabatur externe, quo facto, non ita diu poſt plica totum occupabat caput, & furor iſte cum reliquis Symptomatibus penitus tandem ceſſavit, & bona poſthac uſa eſt valetudine.

Nonnunquam ad membranas, & vaſa cerebri, quando hoc defertur inquinamentum, ſanguis in partibus illis nimirum criſpatis ſtagnat, & quandoque etiam extravaſatur, vel ſeri ab illo fit ſeceſſio, unde multoties, ſive affectuum ſoporoſorum, ſive paralyſis, ſive inopinatæ ſubitaneæ mortis fit cauſa.

HISTORIA VI.

QUemadmodum ex *Obſerv.* MOCCI SENNERTVS notabile recenſet exemplum, quod nempe vetula quædam poſt abſciſſionem plicæ, & poſt materiæ huius malignæ ad interiora capitis retroceſſionem, tridui decurſu ſupremum clauſerit diem. Sic ex irregulari humorum per vaſa capitis tranſitu, qui quandoque oritur, quando inquinamentum hoc ad illas partes penetrat, derivari etiam poteſt turbatio operationum animæ, unde ſæpe in illis imbecillitatem judicii, vel phantaſiæ etiam depravationem, quæ per appetitum quendam depravatum maxime ſeſe manifeſtat, dum anxie res quaſdam abſurdas, aut nocivas, appetunt, obſervare licet.

Præterea in auribus moleſtiſſimum ſæpe hoc excitat tinnitum; oculis vero lippitudinem, quandoque etiam cæcitatem, inducit, quando hoc ſanguini, aut lymphæ, im-

mixtum

mixtum ad tunicas, & ad humores illorum, pervolvitur.

HISTORIA VII.

SIc Pannifex quidam Bilicenſis, Vir triginta fere annorum, laxioris habitus corporis, & multos ſeroſos humores in corpore fovens, per duos annos patiebatur graves dolores capitis nullis remediis cedentes, moleſta ſimul aſfligebatur oculorum lippitudine, oculorum humores apparebant turbidi, & jamjam objecta externa tanquam per nigrum pannum cernebat, difficulterque diſtinguebat, noſtrum tum implorabat auxilium, adhibitis auxiliis, tam internis, quam externis hoc in caſu alias ſumme proficuis, malum augmentabatur. Confirmatus itaque per multiplicem experientiam, effectus tales ab inquinamento plicoſo alias etiam originem traxiſſe, ſuperius dictum decoctum capiti, externe applicandum, ægro commendabam, quo factum, ut plica non tantum intra paucos dies formari inceperit, ſed magnam etiam in molem ſucceſſive excreverit, ex quo ſtatim dolores capitis ceſſarunt, oculorum vero vitium priſtino in ſtatu permanſit. Poſtea circumforaneus quidam cataplaſma, quod ex floribus ſambuci, mica panis, & cereviſia, componebatur, fronti calide frequenter applicare jubebat, quod largum ſatis ſudorem circa regionem oculorum ipſi elicuit, quo factum eſt, ut, noſtris ſimul internis adhibitis diſcutientibus, ac roborantibus, oculorum vitium notabiliter imminuebatur.

Hi potiſſimum ſunt effectus, qui variis in capitis oriuntur partibus, graves autem, ac periculoſi ſæpius ſequuntur, ubi venenum hocce regionem pectoris occupat: Primo enim fibras membranaceas ſive pleuræ, ſive pulmo-

nes cingentes, criſpando, ſtaſin ſanguinis hiſce in partibus cauſatur periculoſam.

HISTOR. VIII.

ITa Fœmina viginti quatuor annorum, ex matre plicata nata, ſine aliis manifeſtis cauſis, gravi affligebatur dolore pleuritico in latere dextro; vocabatur in auxilium *experient. D. D.* PISCARECK, qui venæ ſectionem in brachio ſuadebat ſiniſtro, remittebat dolor in dextro, & ſiniſtrum vero iterum occupabat latus. Secari ita juſſit venam in ſiniſtro brachio, ſimulque adhibuit interne varia diſcutientia, ſed translata tum fuit materia ad interiora pulmonum, in quibus ſuppuratio nullo modo præcaveri potuit, ita ut per biennium materiam purulentam, quandoque ſanguine tinctam, ex aſpera arteria mediante tuſſi moleſta, ejiceret, corpusque antea ſucculentum tabe fere conſumebatur. Adhibita hoc in tempore fuerunt varia decocta, ac juſcula aliaque antiphthyſica, quæ dictus modo *Vir excellent.* commendaverat; ſed ſine gulari fructu, qui tamen tandem fuit egregius, poſtquam inopinato varii cirri in capite apparebant, ac creſcebant, plenarie vero a malo iſto deſperato ſucceſſive liberabatur. Poſt duodecim circiter annos, propter junctam moleſtiſſimam phthiriaſin hæc plicam abſcidit, ubi brevi poſt tumor, ac dolor moleſtiſſimus oriebatur in dextro hypochondrio cum febre hectica, ac corporis conſumtione; ideoque noſtrum ſed ſero implorabat auxilium, ſequenti enim die diarrhœa accedebat colliquativa, ſequebantur purulentæ alvi dejectiones, frequentia ſub ſitu corporis erecto animi deliquia, tandemque mors.

Dein-

Deinde acrimonia ſua quandoque vaſcula ſubtilisſima pulmonum erodit, unde ſanguinis oritur extra vaſatio hocce in viſcere.

HISTORIA IX.

SIc Chirurgus quidam nomine celebris, vir triginta circiter annorum, ſtrictioris habitus corporis, magnamque intra vaſa ſanguinis copiam posſidens, plicoſo in Polonia inficiebatur inquinamento, oriebantur capitis dolores & ſudores in illo glutinoſi, paulo poſt, accedente refrigeratione quadam corporis, tempore nocturno corripiebatur horrore, atque anguſtia præcordiorum, mox ſanguinem ſincerum, floridum in magna ſatis copia cum tusſi per os ejecit, vires dein proſternebantur, capitis iterum affligebat dolor, & corpus valde conſumebatur. Adhibita fuerunt prius quidem varia derivantia, & reſolventia, poſtea vero abſtergentia, & nutrientia analeptica, ſed ſine notabili quodam bono effectu, deinde externe ſimul utebatur linimento ex lycopodio parato, quod frequenter calide capiti applicavit, tum dolores capitis remittebant, plica in capite apparebat, & ingens hujus moles brevi totum caput circumdabat, tandemque æger ſanitatem, ac vires iterum recuperavit, per multosque annos vitam vixit ſanam, quamvis propter depravatum appetitum, qui continuo poſtea permanebat, ſat largiter vinum, hujusque ſpiritum quotidie biberet.

Quando in abdomen materia hæc virulenta penetrat, vel retrocedit, gravisſimos etiam, imo quandoque periculoſisſimos ibidem præſtat effectus. Ita in hepate eandem inflammationis ejusdem, ac exulcerationis ſubſequentis cauſam fuiſſe *Hiſt. VIII.* recenſita confirmat,

ſi vero ſenſibiles inteſtinorum tunicas adoritur, ſpaſmorum, dolorumque gravisſimorum, fit genitrix, imo etiam membranas illas arrodit.

HISTORIA X.

SIc Puella quædam in confiniis Poloniæ, octo circiter annorum, magnam mucoſorum varii coloris, tandemque ſangnine tinctorum excrementorum, copiam cum ingenti inteſtinorum dolore, atque moleſtisſima depresſione per frequentes alvi dijectiones excrevit, quæ excretio præter naturalis per ſex ſeptimanas durabat, quo tempore ex conſilio noſtro temperantia, atque pilulas balſamicas in dyſenteria ab aliis cauſis orta, alias ſumme proficuas, adhibebat, iisque uſurpatis aliqualis ſpaſmorum, ac dolorum obſervabatur remisſio, non multo poſt tamen iisdem iterum affligebatur. Poſtquam itaque tenellum corpus, ac vires ferme eſſenr conſumtæ, mater illius unguentum ex lycopodio paratum, nec non vinum calidum, capiti applicabat, & præter omnem ſpem plica veniebat in apricum, continuavimus hinc cum dictis medicamentis, tandemque analeptica, ac nutrientia in auxilium vocavimus, ſic vis hujus morbi, antea inſuperabilis, imminuebatur, & ægra tandem optime convaluit.

Præterea ad artus varios, quando materia hæc pervenit, roſione ſua inprimis ligamenta tendinoſo-nervoſa affligit, unde juncturarum variarum, præſertim manuum, ac pedum, oriuntur cruciatus inſignes, nonnunquam, & hiſce in partibus tendines muſculorum nimium relaxantur, unde ſive ſemiluxationes, ſive luxationes variæ, tum oriuntur.

HI-

HISTORIA XI.

SIc Vir quidam nobilis Polonus triginta annorum robuſtus & ſanus plicam per dies vitæ geſtaverat, poſtquam autem eandem ex perſuaſione aliorum exſtirpaſſet, prius quidem capitis, poſtea vero arthriticis doloribus, modo vagis, modo fixis, affligebatur crudeliſſimis, qui per aliquot annos tantum non continuo duraverant. Noſtro itaque implorato auxilio; quoniam cauſa horum pathematum erat manifeſta, ſæpius laudatum decoctum lycopodii capiti applicandum externe ordinavimus, interne vero decoctum dilutum aquoſum ex radice ſarſaparille, lapathi acuti & raſura ligni ſaſſafras compoſitum loco potus ordinarii adhibere juſſimus, quod & ipſe diligenter adhibuit; poſt tres ſeptimanas ad nos iterum redibat, & cirrum in capite productum ſatis magnum nobis prius monſtravit, poſtea vero dolores moleſtiſſimos penitus etiam ceſſaſſe læto ac grato animo ſimul nuntiavit. Nonnunquam in collo ſcrophulæ oriuntur, & ſtrumæ, quando viſcidi humores in tubulis glandularum iſtarum conſtrictis ſtagnant. Ad ſubſtantiam oſſium quando hæc materia cum humoribus penetrat, tubercula dura, exoſtoſes dicta, in illis oriuntur, tumque illa partim fragilia reddit, partim exedit atque conſumit, quod ſæpius lugubria teſtantur exempla, vid. *Hiſt. I.* & *II.* allegata. Nonnunguam etiam dorſi vertebras afficiendo, gibboſitatis fit cauſa, quod pariter quam multi hiſce in locis lugubri teſtantur exemplo. Tandem unques quando materia hæc obſidet, illi modo lividi, modo incurvi & ſcabri fiunt, modo decidunt, dum laudabile conveniens nutrimentum illis detrahitur, & ipſi a materia hac acri conſumnuntur.

OBSER-

OBSERVATIO X.

DIfferunt (4) effectus hujus inquinamenti ratione ſpecialis conſtitutionis corporis.

NOn tantum diſpoſitio hujus, vel illius partis, dum una illarum præ altera majori laborat atonia, ſive flacciditate, aut nimium eſt conſtricta, multum contribuit, ut inquinamentum hocce magis, aut citius hanc, vel illam partem, occupare poſſit, tum ſive diutius in illa hæret, ſive difficilius cum humoribus aliis, quibus eſt commixtum, eandem pertranſit, ſed nullum etiam eſt dubium, quin ratione mixtionis etiam corpora talia gravius, atque periculoſius hoc affligat, quæ impuris jam antea ſcatent ſuccis, unde ſcorbuticos & cacochymicos graviſſime ſæpius hac lue affligi obſervamus, acrimonia quædam aut dyſcraſia alia jam in humoribus præſens eſt. Nec dubitandum eſt, quin corpora etiam plethorica citius ac majus periculum inde reportent, quippe in quibus lentior humorum fit progreſſus, adeoque maxime tum illi, ad ſtaſes, ad ſtagnationes humorum, & inde oriundos malos effectus, nec non ad ruptiones vaſorum, ſive ad hæmorrhagias, maxime ſunt proclivia, quæ facile tum in iisdem oriuntur.

OBSERVATIO XI.

DIfferunt (5) effectus iſti ratione cauſarum externarum accedentium.

Sic

SIc (1) aërem frigidum materiæ hujus peccantis ſecretionem, quæ in plurimis ſalutariter in externa capitis ſuperficie contingit, valde nonnunquam retardare obſervamus, dum poros, ac meatus cutis conſtringit, unde retrocedens, & membranas capitis irritans, hæc materia dolores illius & irregularem humorum per vaſa capitis motum, indeque oriundam phantaſiæ depravationem, aliosque perverſos parit effectus. Et ſicuti fotus calidus multum ad productionem cirrorum iſtorum contribuit, ita nimium frigus, hiſce partibus libere admiſſum, impedit etiam illorum generationem. Sic (2) vitæ genus varium vario etiam modo effectus hujus, inquinamenti in corpore latitantis, vel ad interiora retrocedentis, diverſimode modificat, & vim ejus adauget, inprimis autem effectus tum ac periculum maxime augentur, quando tranſpiratio inſenſibilis turbatur, aut impeditur, dum homines tales tempore verno, autumnali, hyemali, aut nocturno etiam æſtivo frigido, corpus frigori libere exponunt, unde majorem acrimoniæ gradum humores hoc inquinamento corruptos tum acquirere obſervamus. Sic (3) nimia copia eſculentorum, nec non potulentorum nutrientium, dum humores nimium inde augentur, remote etiam ad mali hujus exacerbationem faciunt. Ita (4) ex abuſu ſpirituum ardentium, acidorum, ciborum crudorum, induratorum &c. actum digeſtionis, chylificationis, & ſanguificationis varie lædentium, ſucci omnes corporis dyſcraſiam concipiunt, adeoque effectus peſſimi inde & oriuntur & augentur hiſce in corporibus, in quibus materia hæc maligna reſidet; citius enim, ac gravius tum in illis fluida non tantum, ſed & ſolida corrumpuntur, unde nonnulli per cauſas tales quandoque, non quidem malum hoc aut hujus cauſam, ſed exitus funeſti

cauſam contrahunt, quamvis illis quidem, in quibus ſecretio materiæ per plicam in capite formatam legitime procedit, minus vel non adeo graviter quidem, hæc noceant. Sic (5) virulentia inquinamenti plicoſi in corpore latitantis maxime exacerbatur, quando alia poſtmodum miaſmata contagioſa in illud adhuc ſuperinferuntur.

HISTORIA XII.

CUm ante decem annos Bilicii petechiales febres epidemice affligerent, miasma hoc contagioſum adoriebatur Medicinæ practicum quendam, qui breviter, ante invaſionem hujus febris, plicam abſciderat. Hic crudeliſſimis torquebatur capitis doloribus ſine ulla remiſſione, quibus jungebatur delirium phreniticum; tertio die accedebat coma cum ſtertore; & tumor capitis, circa veſperam ſparſim in collo; & pectore quædam apparebant petechiæ, & hac in nocte exſpiravit; capitis tumore poſt mortem mirum in modum adaucto, adeo ut triplo fere majus appareret. Pariter etiam inquinamentum venereum, quando ſubjecta talia corripit, quæ in interioribus corporis materiam plicoſam latentem fovent, citius ac longe gravius virulentiam ſuam exercet, & valde difficulter, imo difficillime nonnunquam exſtirpatur, id quod ſatis notum eſt omnibus medicis praxin ibidem locorum exercentibus.

OBSERVATIO XII.

DIfferunt (VI.) effectus ratione temporis.

IN aliis quidem ſubitanei periculoſi, aut moleſti ab hoc inquinamento oriri ſolent effectus; in aliis autem ſucceſſive magis magisque virulentiam ſuam hoc exercet; non ſtatim enim duriſſimas corporis partes adoritur, ſed prius quidem humores, tum partes ſolidas molles, denique cartilagines, & oſſa corrumpit, & ſic malum evadit chronicum, quo per plures annos, niſi legitimis tollatur auxiliis, homines quandoque affliguntur, & malignitatis gradus ſucceſſu hoc temporis exacerbantur, effectusque perniencioſiores ſequuntur. Vid. *Hiſt. I.* & *II.* allegata.

OBSERVATIO XIII.

DIfferunt (VII.) effectus ratione ſalubritatis, & inſalubritatis.

HActenus examinavimus effectus pernicioſos, quos diverſimode inquinamentum hoc ſpecificum in oeconomia humana præſtare ſolet. Præterea vero ſingularem, atque accuratam conſiderationem inprimis meretur effectus quidam primarius, ac principalis, qui in plurimis poſt conceptum hoc inquinamentum oritur, & maxime ſalutaris eſt. Effectus autem iſte eſt novum ac extraordinarium, hoc ſecretorio-excretorium Organon, quod primario in capillitio, deinde etiam nonnunquam in aliis corporis partibus piloſis oritur, vel formatur, & proprie plica vocatur. Quando enim inquinamentum hoc cuti, quæ cranium inveſtit, ſive ab extra per contagium immediatum communicatur, ſive ad eandem, nec non ad cavos crinium bulbos per minima vaſcula, quæ cutim tranſeunt, pervenit, levis quædam conſtrictio in hac membrana, maxime in corpore illo, quod

a MALPIGHIO reticulare vocatur, & ex nervulorum extremitatibus eſt conflatum, oritur, quem deinde immediate major vel minor humorum ſeroſorum, æque ac lymphaticorum affluxus ad has partes ſequitur, qui ſtagnantes ibidem humores prius quidem per poros hujus cutis tranſeunt, & tum externe, prouti magis, vel minus ab ambiente aëre externo coagulantur, ſive glutinoſos ſudores in ſuperficie capillitii conſpicuos, ſive furfures etiam partem illam obſidentes conſtituunt. Poſtea vero, quando ſucceſſive ab affluentibus copioſis iſtis humoribus pori non tantum cutis illius, ſed bulbi etiam crinium, nimis ampliantur, & latera illorum nimium diſtenduntur, pili non ſolum in majorem excreſcunt longitudinem, ſed ruptis plurimorum illorum bulbis, largior quoque liquorum iſtorum fit effluxus, unde crines tum in tricas, cirros, & funiculos inexplicabiles variæ figuræ, ac magnitudinis conglutinantur, complicantur & concreſcunt. Per meatus itaque cutis illius non tantum, ſed ex diſruptis etiam pilorum bulbis, humores iſti continuo partim promanant, partim ſub vaporis madidi forma exhalant, ibidemque plurimi ſine dubio iterum colliguntur, ac coeunt, tandemque inter, atque per interſtitia illa, aut cavitates, quæ intra concretos illos crines remanent, opeque microſcopiorum ſatis evidenter obſervari, ac diſcerni poſſunt, perfluunt, atque in extremitate illarum modo ſenſibiliter ſatis, modo inſenſibiliter, excernuntur. Cum hiſce autem ſimul, mediante hoc actu ſecretorio-excretorio, inquinamentum hoc ſpecificum, a reliqua maſſa humorum optime ſecernitur.

OBSER-

OBSERVATIO XIV.

ITaque ſecretio & excretio illa in omnibus individuis, in genere, qui cum hoc inquinamento fuerunt infecti, eſt ſalutaris.

HOc ſequentia inprimis demonſtrant argumenta: (1) certa & conſtans docet experientia, & teſtimonio etiam aliorum medicorum confirmari poteſt, quod homines tales, qui plicas per multos annos, imo quandoque per totum vitæ tempus, in capite portarunt, & actum hunc ſecretorium nullo modo turbarunt, ab omnibus fere hiſce noxiis præternaturalibus effectibus, quos alias inquinamentum hocce in corpore humano præſtare ſolet, maneant liberi, id quod vel centum exemplis, aut pluribus probari facile poſſet. (2) Per eandem edocemur, quod iidem non tantum a talibus effectibus, de quibus modo diximus, ſed etiam ab aliis morbis, ſi non ſemper, tamen utplurimum, immunes vivant, qui alias originem trahunt ſive a nimia copia humorum ſeroſo-mucoſorum, ſive a dyſcraſia illorum ſalino-ſulphurea, ſive quæ tranſpirationem inſenſibilem neglectam, aut imminutam ſequuntur. (3) Eadem luculenter ſatis confirmat, & ex ſupra recenſitis hiſtoriis evidenter etiam conſtat, quod in graviſſimos, ac periculoſisſimos morbos homines tales, & quidem certo ac ſemper, quamvis in diverſos, incidant, qui ſecretionem & excretionem hanc plenarie cohibent, dum plicas tales radicitus, ac penitus ſive abſcindendo, ſive abradendo exſtir-

 pant,

pant. (4) Accurata etiam obſervatio docet, quod ſæpius, quando negotium hoc ſecretorio-excretorium aliquatenus tantum turbatur, dum nempe ſive ab aëre ambiente nimis frigido, ſive poſt imprudenter applicata varia linimenta adſtringentia, aut refrigerantia, pori cutis nimium conſtringuntur, ſive poſt adhibita unguenta inviſcantia obliniuntur ac obſtruuntur, pro diverſo læſionis hujus gradu in illis ſubjectis modo majora, modo minora, ſtatim oriantur incommoda v. g. dolores capitis, variique in illo ſpaſtici effectus. (5) Eadem experientia teſtatur, quod effectus varii pernicioſi, qui ab inquinamento hoc in corpore præſente jam orti fuerunt, imo quandoque diu hominem jam afflixerunt, ſine adhibito alio auxilio medico, ſine ſubſequente etiam alia quadam notabili critica evacuatione, ſæpius plenarie, & quidem quandoque intra breve tempus, remittant, ac cedant, quando plica legitime ſeſe explicat, & actus ſecretorius iſte continuat. (6) Nec non tandem, quod varii effectus pernicioſi ac periculoſi, qui ab inquinamento iſto jam fuerunt orti, citius non corrigi legitime, multo minus morbi varii chronici inde originem trahentes, plenarie ac radicitus exſtirpari, ſive per alia hunc in finem adhibita medicamenta curari perfecte poſſint, antequam ſecretio & excretio illa materiæ hujus peccantis hac via debite iterum perficiatur, id quod inexperti medici & incauti ſæpius maximo cum damno experiuntur.

OBSERVATIO XV.

ACtus itaque hic ſecretorio-excretorius, quamvis ſit extraordinarius, nullo

nullo tamen modo in ſubjectis ſpecifico hoc inquinamento infectis turbandus, multo minus imprudenter ſupprimendus eſt.

EX ante dictis quivis facile intelliget (1) Quod Secretio, & excretio illa ſumme ſit ſalutaris,& quidem omnibus, qui hoc inquinamento quocunque modo fuerunt infecti (2) Quod omni tempore eadem ſit utilis, ac neceſſaria, & (3) quod graviſſima mala & periculoſiſſimi effectus in œconomia humana oriantur, quando actus hic diverſimode ſive turbatur, ſive cohibetur. Vt vero hæc, quæ de ſalubritate hac, hactenus dicta ſunt, eo melius intelligantur, & quo eo evidentius etiam innoteſcat, quod & quare actus hic minus turbandus, aut ſupprimendus ſit, quæſtiones aliquot merito adhuc examinari debent.

Primo itaque quæritur? cur & quomodo Secretio & excretio illa ſit ſalutaris? Reſpondemus itaque, quod eadem ideo inprimis ſit ſalutaris (1) Quoniam indoles hujus inquinamenti plicoſi omnibus corporis partibus maxime eſt infenſa, dum ſimulac ad pericranium tantum,multo magis dum ad interiora capitis, aut ad alias etiam hujus partes defertur, in ſingulis hoc, modo citius, modo tardius, virulentiam ſuam exercet. (2) Quoniam reliqua corporis oeconomia a pernicioſis effectibus, qui ab iſta materia alias oriri ſolent præcavetur, dum nempe eadem ſtatim eodem in loco, nempe in cute, quâ cranium inveſtitur, ubi principaliter primario per immediatum contagium hominibus communicatur, non tantum ab affluentibus

bus humoribus ſeroſo-lymphaticis excipitur, atque cum illis commiſcetur, ſed mediantibus etiam illis immediate ſtatim hac via ſecernitur, atque excernitur. (3) Quoniam per alia ordinaria ſecretorio-excretoria organa, nempe neque per alvum, neque per renes, neque etiam per tranſpirationem, inſenſibiliter eliminari poteſt. Et licet mentis acie ſpecialem mechanismum hujus organi extraordinarii percipere nemo poſſit; negari tamen hic non poteſt. Si enim organon ſecretorium aut excretorium reſpondere debet materiæ ſecernendæ, (quem in finem diverſa etiam talia in corpore ſunt conſtructa) ideo, dum per ordinaria alia minus tuto neque convenienter, multo minus perfecte, hæc materia ſecerni atque excerni poteſt, uti ſuperius jam demonſtravimus, mechanismus hujus organi neceſſario debet eſſe ſpecialis, dum commode, ſine omni noxa, optimo cum ſucceſſu, ac fructu per hoc ipſum hæc materia, & ſecernitur, & excernitur. Secundo quæritur: quare in aliis hominibus hæc non contingant? Reſpondemus; quod hoc fieri non poſſit: nam cauſa, quæ effectum hunc in corpore producit, non eſt generalis, ſed ſpecialis, nempe ſpeciale hoc inquinamentum plicoſum, ad alias vero cauſas morbificas generales ſecernendas, & excernendas ordinario conſtructa ſunt organa, non itaque opus eſt, ut alii hoc deformi organo ſint inſtructi. Tertio in quæſtionem venit: numne aliquod periculum, vel pernitioſus effectus ex hoc actu metuendus ſit? Reſpondemus: nullum unquam, modo non turbetur, aut ſupprimatur, nimia enim excretio nunquam ſequitur, nec humorum ſeroſo-lymphaticorum nimia profuſio inde metui poteſt, uti nonnunquam præternaturaliter, ſive per renes, ſive per ſudores hoc contingere alias ſolet. Quarto quæritur de tempore; quam diu nempe hic

pe hic actus continuet? Reſpondemus: continuo & quidem ordinario per totam vitam, quando organon hoc quocunque modo non deſtruitur. Eſt enim inquinamentum hoc inſtar fermenti, quod ſucceſſive, ſicuti priores, ita & denuo accedentes humores, in ſimilem motum abripit, dum illis commiſcetur, ideoque quamvis priores quidem ſecernantur & excernantur, relicti tamen in hac parte ejusdem manent indolis, & eandem nocendi vim, quando ad interiora corporis regurgitant, ſervant. Adeoque ex dictis nunc patet, quod ſalutaris hic actus nullo modo, & nunquam etiam ſive turbandus, ſive ſupprimendus ſit.

OBSERVATIO XVI.

Actus hic ſecretorio-excretorius potius tuendus, atque nonnunquam etiam in ſubjectis hoc inquinamento infectis, quando deficit, promovendus eſt.

Nonnunquam inquinamentum hoc plicoſum per multos annos in corpore deliteſcit, tandemque modo minores, modo majores, ac periculoſiores, pro diverſitate ante dictarum circumſtantiarum, in corpore præſtat effectus, ubi quidem, præter nocivos iſtos, aliquando ſalutaris etiam iſte, nempe ſecretio & excretio illa, ſalutariter ſimul oritur; aliquando vero pernicioſi effectus ſucceſſive & augentur & periculoſiores fiunt, ſine ſubſequente hoc ſalutari effectu. Nonnunquam immediate, quando contagio hoc miasma hominibus communicatur, repente per nimis amplos at-

que apertos poros, ac tabulos ſtatim interiora capitis, & corporis intrat, & hoc penetrat, vimque nocivam luculenter manifeſtat, plicaque nulla ibidem oritur. Nonnunquam etiam imprudenter homines propter deformitatem, aut alia de cauſſa, plicas iſtas ſive abſcindunt, ſive cultrô abradunt, tumque tubuli ac meatus in cute aperti concidunt, ab aëreque ambiente conſtringuntur, vel à coagulatis iſtis humoribus ſimul etiam obſtruuntur, & materiæ hujus ſecretio, atque excretio, tum plenarie ſupprimitur, partimque ibidem ſubſiſtit, partim vero ad interiora corporis cum reliquis humoribus devolvitur, ſive regurgitat, unde peſſimi ac periculoſiſſimi, & quidem breve poſt temporis ſpatium in corpore oriuntur effectus. Ratio eſt evidens, omnis enim materia peccans ſecreta, vel in partibus quibusdam ſtagnans, majorem mora concipit acrimoniam, aut virulentiam, & retrocedens ad interiora, periculoſiſſima ſæpius excitat ſymptomata, uti hoc in variolis, morbillis, ſcabie, tinea capitis &c. quotidie evenire obſervamus. Hiſce itaque in caſibus, ut œconomia humana à pernicioſis effectibus ſive præſervetur, ſive liberetur, ante omnia eo potiſſimum allaborandum eſt, ut actus hic ſecretorio-excretorius reſtituatur, ſive, ut productio plicæ promoveatur, quod fieri poteſt *experient. D. Præſidis* methodo ſimpliciſſima quidem, ſed certa & optima. Paratur nempe ex herba lycopodii cum aqua ſimplici decoctum ſaturatum, quocum lintea imbuuntur, quæ aliquoties de die capillitio calide applicantur; fotu enim calido hujus decocti dolores, ac ſpaſmi hujus partis ſopiuntur, cutis rigida & arida emollitur, pori ac meatus obſtructi & conſtricti reſeruntur, humores glutinoſi hiſce impacti diluuntur, atque ad exitum diſponuntur, adeoque hiſce cauſis,

quæ

quæ productionem hujus plicæ evidenter alias impediunt, legitime remotis, dicto antea modo, cirri poſtmodum iſti facile ac brevi ſeſe explicant & actus iſte ſalutaris incipit, atque ſucceſſive magis magisque melius ſuccedit, ac continuat. Præterea prudenter etiam actus iſte conſervandus nec quodammodo turbandus eſt; hinc frigus maxime externum & refrigerantia omnia, nec non conſtringentia & unctuoſa, viſcoſa poros obſtruentia, quæ male ſæpius huic parti applicari ſolent, ſummo ſtudio vitanda ſunt: alias, confirmante hoc quotidiana experientia, ſtatim dolores capitis, & varii in illo ſpaſtici oriuntur effectus, tum materia hæc membranas capitis ſenſibiles occupat.

OBSERVATIO XVII.

Diagnoſis hujus mali modo ſatis manifeſta, modo valde occulta eſt.

QVando crines incipiunt complicari, vel quando plica jam eſt producta, tum quidem manifeſte ſatis malum hocce cognoſci, illudque, nec non ſpecialis hujus cauſa ab aliis morbis ac cauſis morbificis, facile diſtingui poteſt, inprimis ab illis, qui unam tantum vel alteram plicam talem jam viderunt. Quando vero inquinamentum hocce internas corporis partes occupat, & virulentiam ſuam in illis exercet, valde difficile hæc morborum, ac ſymptomatum inde oriundorum cauſa ab aliis cauſis morbificis, pares effectus in corpore præſtantibus, diſcerni poteſt, difficillime autem præſentia illius cognoſcitur, quando ſanguinis maſſæ immixtum hoc inquinamentum, & quaſi inviſcatum,

 ſine

ſine notabili quodam effectu in corpore adhuc latitat. Quibus in caſibus ex ſedula obſervatione depromtas ſequentes commendamus cautelas, ſive notas: (1) Ante omnia examinanda eſt hæreditaria diſpoſitio, non facile enim, imo forte nunquam, infans ex parentibus plicatis natus, ab hoc inquinamento manet immunis. (2) Utrum forte in aliis corporis partibus piloſis plica quædam hæreat occulta, ſæpius enim in inguine plicas obſervavimus varias. (3) Attendenda eſt phantaſiæ corruptio, quæ per appetitum depravatum maxime manifeſtatur, dum anxiè res quasdam abſurdas aut minus ſalutares appetunt; ſic nota ſunt exempla quorundam, qui, ex anxio deſiderio hauriendi ſpiritum ardentem inopinato, ſine ulla alia cauſa ſæpius lipothymias incurrebant, & ſolo deinde hujus ſpiritus odore, vel ſapore, iterum excitabantur, ſæpe hinc ſub pica latet plica. (4) Inter ſigna iſta referri quoque poſſunt ſudores capitis viſcidi, glutinoſi, capillitii ſpurcities & orti in illo furfures. (5) Nec omittenda ſunt ſigna, quæ ex unguibus deſumuntur: hinc conſideranda eſt illorum deformitas, incurvatio, ſcabrities, color, livitas, nec non corruptio. Circumſtantiæ dictæ ſedulo ſemper examinandæ ſunt, quando ſuſpicio quædam de inquinamento plicoſo præſto eſt; ſigna enim hæc, inprimis collectim ſumta, ſemper ſpecifici hujus inquinamenti præſentiam indicant. Magis vero de rei veritate Medicus confirmatur, quando ex juſta quadam ſuſpicione dictis antehac in caſibus, remedium illud externum laudatum, alias innoxium, ægrotis commendabit, ubi tum ordinario in illis, qui hoc inquinamento infecti ſunt, brevi tempore plica formari incipiet, aliis vero etiam fotus talis calidus minime nocebit, quamvis talis effectus inde non oriatur.

OBSER-

OBSERVATIO XVIII.

CIrca prognoſin Medicus effectus, qui ab inquinamento hoc ſpecifico virulento oriuntur, quando ad interiora corporis fuit delatum, prudenter diſtinguere debet ab effectibus, qui ab actu hoc peculiari ſecretorio-excretorio originem trahunt, priores enim omnes præternaturales, ac pernicioſi, poſteriores vero maxime ſalutares ſunt.

ITaque circa prognoſin ſequentia potiſſimum ſunt notanda: (1) Quamvis inquinamentum hoc per multos ſæpe annos ſanguini involutum, ſine notabili quodam malo ſubſequente effectu, remaneat, attamen, niſi hoc per dictum actum ſecretorio-excretorium ab illo ſeparatur, tandem, ſive citius, ſive tardius, ſui juris fit, & pro diverſitate partium varios tum noxios præſtat effectus, uti ex ſupra dictis ſatis patet. (2) Citius, ac gravius hoc periculum minatur, quando ſeroſo-lymphaticis humoribus eſt immixtum. (3) Materia ſecreta in capillitio ad interiora iterum regurgitans brevi tempore peſſimos, ac pericoloſiſſimos edit effectus, de quibus itidem videantur hiſtoriæ ſupra recenſitæ. (4) Prout partes internæ magis, vel minus ſunt nobiliores, ac ſenſibiles, quas adoritur, eo plus vel minus per-

niciosi aut periculosi ſunt effectus, qui in illis ab hoc inquinamento oriuntur. (5) Quo diutius hæc materia humoribus ſeroſo - lymphaticis internis eſt commixta, eo majorem viſciditatis, & acrimoniæ gradum aſſumit, eoque pertinaciores, periculoſiores, curatu difficiliores, imo interdum lethiferos, poſt ſe trahit effectus. (6) Et quidem eo citius, quando fermenteſcentibus ſalivalibus commiſcetur humoribus vid. *Obſerv. VIII.* (7) Quo magis partes ſolidæ molles jam ſunt corruptæ, eo majus immi net periculum. (8) Eo minor vero reconvaleſcentiæ ſpes ſupereſt, quando duriores, nempe cartilagines, & oſſa, jam valde ſunt eroſa aut corrupta. Plura vid. in recenſitis hiſtoriis.

OBSERVATIO XIX.

QVamvis hoc inquinamentum actu ſecretorio & excretorio ante nominato optime a maſſa humorum ſecernatur, & ſimul ibidem excernatur; nihilominus effectus præternaturales pernicioſi, in oeconomia humana a virulenta hac materia orti, dum diverſimode, ſive mixtio, ſive ſtructura illius læditur, ſive motus regulares illius turbantur, auxilium requirunt medicum, ut illi corrigantur

tur, aut tollantur; quapropter ſequentes commendamus cautelas practicas, in cura horum malorum ſumme neceſſarias, & prudenter adhibendas.

Conducunt itaque hoc in malo (1) Alterantia, & quidem partim decocta aquoſa diluta, quæ ex raſura ligni ſaſſafras, radice ſarſaparillæ & radice lapathi acuti componuntur, locoque potus ordinarii per longum tempus copioſe ſatis adhibentur, quando humores ſive lymphatici, ſive ſalivales, ſive ſeroſi, propter inquinamentum diutius hiſce immixtum, corrupti, nimis viſcidi & acriores ſunt facti, ut per dicta incidantur, corrigantur, fluxiles reddantur atque ad exitum diſponantur. (2) Eundem etiam in finem prodeſt mixtura ex tincturæ antimonii & eſſentiæ pimpinellæ albæ æquali parte compoſita, priori decocto combinanda, quæ ſecretionem & excretionem ſimul per vias urinarias promovet, poteſt hæc ipſa ter quotidie ad guttas XL. pro doſi propinari. (3) Scopo non tantum corrigendi dictos humores, ſed ſucceſſive etiam ac blande per alvum excernendi, hoc præſtantiſſimæ virtutis decoctum vinoſum, quod *experient. D. Præſes Obſerv. VII. Hiſt. 1.* communicavit, optimo cum fructu adhibetur interne, de cujus uſu itidem locus citatus videri poteſt; (4) Tandem etiam diaphoretica antimoniata, inprimis autem pulveres ſingularis efficaciæ, quos loco modo citato commendavimus, quippe qui blande ac tuto humorum dictorum corruptorum ſecretionem per ſuperficiem corporis promovent, atque motum illorum progreſſivum per minimos

cor-

corporis tubulos adaugent. (5) Proſunt & nonnunquam ſanguinis evacuationes artificiales, vario modo inſtituendæ, quando nempe ſanguinis progreſſivus motus irregularis eſt, dum in quadam parte illius ſive ſtagnatio, ſive ſtaſis, oritur (quamvis a noſtra cauſa trahant originem) vel quando plethora maxime urget, ut impetus ſanguinis a locis nobilioribus maxime a capite & pectore ad alia derivetur, copia illius nimia imminuatur & circulatio illius regularis reſtituatur. (6) Reliqua auxilia interna & externa, nec non methodus eadem prudenter adhibendi & applicandi, ex ſupra recenſitis hiſtoriis repeti atque deſumi poſſunt. Ceterum, quicquid poſitive agat Medicus, ſemper tamen ſimul, ut ſecretio excretioque hujus inquinamenti per actum ſuperius dictum promoveatur, reſpicere debet; noſtra enim ſententia corrupti quidem humores corrigi per auxilia ante nominata & expurgari poſſunt, inquinamentum vero hoc indolis fermenteſcentis minime alterari, ſed unice per dictum actum ſecerni atque excerni debet. Unde etiam, quamvis motuum irregularium cauſæ mediatæ, nempe humorum nimia copia & ſpiſſitudo, tollantur, nunquam tamen vitioſi in ordinem legitimum rediguntur motus, niſi materia hæc peccans prius hoc actu ſufficienter eliminetur.

OBSERVATIO XX.

SIcuti inconveniens atque imprudens medendi methodus, malum item regimen, ac perverſa diæta, multum ad exacer-

acerbationem mali iſtius ſæpius contribuunt; ita cautelæ etiam quædam, quid partim Medicus, partim ægrotus, omittere vel fugere hoc in caſu debeat, ſumme ſunt neceſſariæ.

NOrmam quidem ac leges tam Medici, quam infecti, aut ægroti, ex hactenus dictis formare ſibi facile quivis poteſt, quid agendum vel omittendum ſit; interea autem paucas adhuc cautelas hunc in finem placet addere: itaque (1) damnamus conſilia atque auxilia illa ſuperſtitioſa, atque diabolica, quæ paſſim ac multoties hiſce in regionibus ſive commendantur, ſive adhibentur & applicantur, quorum quidem mentionem aliquam facere, pietas non concedit. (2) Rejicienda etiam eſt farrago illa medicamentorum, atque imprudens illorum, inprimis inſidorum, commendatio & applicatio, quæ paſſim in ſcriptis quorundam Medicorum, inprimis *D.* SPERLINGII, BONFIGLII & BINNINGERI reperitur, plus detrimenti, quam emolumenti præſtans. (3) Mercurialia, ab aliis quidem hoc in malo laudata, plus nocuiſſe, quam profuiſſe, obſervavimus. (4) Quamdiu actus ſecretorio-excretorius legitime continuat, nihil temere a Medico ſuſcipiendum eſt, nec ſive derivantibus, ſive alterantibus, ſive evacuantibus, iſte turbandus eſt; quando vero ſive juſta ſuſpicio, ſive certa indicantia, de mixtionis graviori læſione ſubſunt, tunc ante commendata metho-

dus medendi prudenter applicetur. (5) In regimine, plicoſi corpus, inprimis caput, calide ſemper foveant, atque a frigore externo defendant, ut actus iſte eo melius procedat. (6) Diætam vero nimis lautam ac plenam, omniaque acida, acria, nimium ſalſa, cibos crudos ac duros, aut fumo induratos, ſpiritus per fermentationem parati copiam nimiam, aliaque quæ ad viſciditatem & acrimoniam humorum alias conferunt, illi inprimis ſummo fugiant ſtudio, quorum humores a latente in corpore, vel a retroceſſo inquinamento, valde jam ſunt corrupti, ne propter dictas cauſas mali vis magis exacerbetur. (7) Præſervativa auxilia medica poſitiva, ab *excell. D.* BONFIGLI inprimis commendata, inter luſus otioſæ phantaſiæ jure referuntur; qui vero caute ac ſtudioſe contagium hoc evitabit, niſi per hæreditatem fuerit infectus, ab hoc malo ſemper manebit immunis. (8) De præſervatione agentes, circumſtantia illa adhuc breviſſime examinanda eſt, utrum nempe, juxta mentem modo citati *D.* BONFIGLI, infectio fieri, aut inquinamentum plicoſum propagari poſſit, dum impii quidam homines, plicam abſciſſam, in cereviſiam, aut in alium immittunt prius liquorem, & hoſpitibus advenientibus poſtea conſpurcatum hunc propinant potum? Noſtra quidem ſententia, neque quidem illi, quorum fuit hæc plica, ab iſto malo ex voto inde liberantur, neque alii quidem ſpecifico hoc malo, quando infectum & nauſeabundum talem potum ingerunt, vere inficiuntur; utrum vero poſt ingeſtum illud inquinamentum potui immixtum, plicæ poſtea in ventriculo oriantur, aut producantur, vel formatæ jam cum cibo aut potu a quibusdam, maxime ab ebriis, ingerantur, quales

les per vomitum ex faucibus ejectos, viri alias fide digni ſe vidiſſe mihi retulerunt ac firmiter confirmarunt, & quales etiam per alvum excretos fuiſſe Acta Medicorum Berol. tom. IV. p. 71. perhibent, de rei veritate non plenarie convicti, modo latius hæc examinare nolumus. (9) Quod vero de prima mali hujus origine nihil diximus, nemo nobis vitio vertet. Ignota adhuc manet peſtilentiæ veræ & luis venereæ origo primo-prima; ſic & mali hujus prima origo, propter ignorantiam cauſarum verarum, quas in remotis illis mundi partibus accuratius examinare occaſio non permiſit, nobis eſt ignota, melius enim eſt nihil, quam ficta, & falſa dicere aut ſtatuere.

CVjus ſit moris monſtras Polonica plica,
Et quo ſit curanda modo, deſcribis ubique.
Egregium ſpecimen ſiſtis DOCTISSIME MACKI,
Indolis eximiæ teſtem quod præbet apertum.
Ergo ſis felix, qui non theoretica ſolum
Tractas, ſed praxin nervum tradis Medicinæ.

Feſtinanter hæc doctiſſimo Dn. Reſpondenti gratulaturus ſcribebat

C. G. Schöpffer.

FRIDRICIA hört Dich heut mein Macko diſputiren,
Und Ihre Muſen ſehn Dich mit Verwundrung an,
Es muß ein jeder Dir mit Rechte gratuliren,
Da Du in kurtzer Zeit ſo vieles haſt gethan.
Daß Deine Lehrer ſelbſt von Dir den Ausſpruch geben,
Du werdeſt in der Welt mit groſſem Ruhme leben.
Drum läſt Dein König auch in Halle Dich ſtudiren.
Dieweil Dein muntrer Geiſt Demſelben wohl bekandt.
Dein Vater weiß daß hier ein Hoffmann thut floriren,
Darum hat er Dich auch zu dieſem Mann geſandt.
Damit Du könnſt allda Hygäens edle Lehren
Zum Heyl des Vaterlands und Deinem Nutzen hören.

Seine Hochachtung zu bezeugen ſetzte dieſes

Leopoldus Auguſt Sperlette,
v. Montguyon. L. L. C.

(o)